

EN TØR KRITIK AF MEDIETEKNOLOGIEN

Af Jørgen Poulsen

Debatten om de nye medier og EDBs samfundsmæssige virkninger er kommet bemærkelsesværdigt sent til Danmark. Derfor er der både mangel på forskning inden for området og mangel på bøger og debatindlæg, der på et reelt oplysende niveau kan bidrage til almen diskussion og stillingtagen.

Cheesman/Danielsen og Brink Lunds bog "Fagre elektroniske verden" udgør et væsentligt supplement til DANMEDIAs tre små "debatindlæg", idet den påtager sig en langt bredere opgave: Udover at redegøre for de vigtigste udviklingstendenser, diskuteres forskellige grupperes kommunikationsbehov, interesserne (magt og kapital) bag den igangværende udvikling og endelig en diskussion af hvordan en alternativ udvikling kan se ud. Da bogen fastholder dette brede perspektiv, er den både modig (fordi det forskningsmæssige grundlag er meget begrænset i Danmark) og nødvendig for at udfylde tomrummet mellem DANMEDIAs og NATEKs naive eller propaganderende teknologibegejstring og den rene teknologiangst, således som den blev formidlet i TVs serie om mikroprocessorer i foråret 1981. Bogen er indtil videre den eneste af sin art og den bør derfor sikres en betydelig udbredelse gennem biblioteksindkøb og undervisningsanvendelse, anmeldelser etc. Bogen er så afgjort brugbar i disse sammenhænge, men den er desværre ikke god nok i forhold til målgruppens behov.

Det er meget vanskeligt at sælge bøger i Danmark om massemedier og massekommunikation. I den almindelige debat er det svært at trænge igennem, i modsætning til f.eks. bøger om litteratur, malerkunst, etnografi, u-landsproblemer etc. Disse emner har hver deres massive aftagerkredse på højskoler, aftenskoler og i HF/EFG/Gymnasieundervisningen, - emnerne diskuteres på særlige avissider og der findes for hvert af områderne et fast "panel" af forskere og professionelle debattører som indgår i en særlig kulturel eller subpolitisk offentlighed. Det er anderledes med massemediernes: Enhver der har forsøgt at samle 5 mennesker til et foredrag om NORDSAT vil vide det. Derfor er det nødvendigt at investere temmelig meget i det "sanselige"

arrangement omkring en sådan bog, for at gribe læseren og bringe vedkommende til at forstå, hvilke konsekvenser dette her har. - Her svigter bogen imidlertid afgørende.

Der er svage forsøg på at sætte kød på sagen i form af illustrationer, eksempler og to små fremtidsvisioner: Familien Danmark anno 2000 og Chr. Rovsings nytårstale fra samme år. Det tekniske skelet findes i afsnit 5, ribbet for den mindste lugt af nogetsomhelst. Hvis man skal træde ud af det mørke, hvor debatten og bevidstheden om mediernes virkninger lever, skal der anderledes blus på lampen og boller på suppen.

Denne bog kunne med fordel have været struktureret omkring nogle hverdags-situationer: i familien, i omgangen med nyhedsmedier og ugeblade og på arbejdspladsen. Med konkrete eksempler fra Danmark, gennemillustrerede (gerne lidt over frimærkestørrelse), med interviews og måske også med en enkelt vittighed, kunne både problematiseringen og den bagvedliggende sociologiske ramme have været indbefattet i selve iscenesættelsen af eksemplerne. Som det er nu, kommer de bagvedliggende rammer og forklaringer ind som akademiske mellemspill:

Deltagelse i politik og kulturliv er blevet samlet i de større byer, og den isolerede kernefamilie er reduceret til stedet, hvor der forbruges og slappes af.

Samtidig har familie, naboer og arbejdskammerater mistet betydning som kilder til nyheder og debat. TV og andre massemedier er blevet de dominerende bærere af information. (s. 36).

Skildringen af disse forhold fylder en del mere i bogen og endda er det ikke nok. For de læsere, der ikke er vant til at tænke i abstrakte funktionsbeskrivelser, skal der være en blanding af billeder, genkendelige situationer, levende mennesker og statistik for at det virker overbevisende, for slet ikke at sige mobiliserende. - Alternativet til ovennævnte er i sin knappe abstrakte iklædning næsten lige så blodrigt som en grønlandsk tørfisk:

Men trods indvendingerne rummer ideen (om lokale kommunikationscentraler, således at en del af arbejdet kan udføres uden at forlade

lokalsamfundet) elementer, der tilpasset det konkrete lokalsamfund, kunne give et bedre grundlag for udnyttelse af telematik til fordel for de forsømte kommunikationsbehov. (s. 39).

Det akademiske præg stammer dels fra denne manglende sanselighed (der er en betydelig satsning på abstrakte nøglebegreber, der præsenteres meget spartansk), dels fra de mange små sløjfer med argumenter og eksempler, som gør det vanskeligt at se en klar disposition inden for de enkelte afsnit. Der er for mange detaljer i bogen.

Bogens måde at fremstille teknologi på vil nok befæste DANMEDIA-lobbiens opfattelse af medieforskerne som "maskinstormere" eller mere neutralt formuleret:

Omvendt findes der humanistisk orienterede vurderinger, der er inkompetente for så vidt angår teknologien, eller som forfalder til stærk teknologipessimisme". (Kommitteret i mediespørgsmål Poul Hansen i ingeniøren, 6/1982).

Den teknologiopfattelse, som Fagre elektroniske verden fremlægger, ser medierne som nogle særdeles effektive og veludviklede redskaber, som det med folkeskolens målsætning i hånden gælder om at holde ude (s. 26), så vi ikke "mister kontrollen med vores hjerne" (s. 30).

Dette er en noget ensidig opfattelse, idet problemet med teknologi ofte er den, at den er for dårlig eller (som en følge heraf), at den er for vanskelig at bruge i hverdagen. Disse klare mangler ved teknologien (eller ved de utrænede brugere vil nogen sige) forhindrer selvsagt ikke at den indføres, også på steder hvor den langt fra fungerer optimalt på grund af manglende tilpasning til brugerne. Men i diskussionen omkring indførelse af ny teknologi, er det afgørende, at hele anvendelsessiden diskuteres nuanceret, således at teknologien som mulighed ikke sættes lig med en fuldbyrdet ændring af en social situation. (Hermed er ikke sagt at en teknologivurdering ikke skal bygge på fremskrivninger, men derimod at fremskrivningerne også skal rumme teknologiens mangler og begrænsninger). Til belysning af ovenstående kan man se på tre ret velkendte tekniske sager: en skrivemaskine, en

shuntventil i et centralvarmeanlæg og kanaljusteringen på TV- og radioapparatet. De blev indført for henholdsvis 80, 30 og 10 år siden, men endnu kan langt mindre end halvdelen af landets voksne befolkning (eller af brugerne) anvende dem. I en bog som denne må der argumenteres langt mere dæmpet og nuanceret. Hvis man vælger de rigtige eksempler, bliver oplysningsværdien givetvis stor nok endda.

Også den konkrete industripolitiske og økonomiske vurdering af elektronikteknologien er uklar i bogen. S. 56-60 (et passim) advares der mod kapitalens indflydelse, mens det s. 55 konstateres, at det er svært at tro på telematik som noget der kan bringe dansk industri ud af krisen. Her overser forfatterne tilsyneladende de mange indirekte virkninger (råvare-/energibesparelser og frisættelse af arbejdskraft) som mikroelektronikken vil have for hele industrien, ikke mindst den administrative side. Telematik (kombineret med energibesparelser, bioteknologi m.v.) er givetvis et af de væsentlige elementer i den (kommende) industripolitik, og er nødvendig hvis Danmark skal bevare sin konkurrenceevne med den nuværende samfundsstruktur. På grund af utilstrækkelig efterspørgsel og frisættelse af arbejdskraft vil opsvinget næppe komme før 1990, men når det kommer, vil telematik være et centralt element.

Det er givet at bibliotekerne skal styrkes i fremtiden, men det er næppe løsningen at fylde dem med elektronisk grej og regne med at teledata og de italienske TV-programmer kan bures inde dér. - Dels fordi reprivatiseringen via TV og radio allerede er meget fremskreden (og TV fik jo netop succes ved at æde sig ind på biografernes publikum) og dels fordi man let kan komme til at stille ressourcer til rådighed for særlige medie-freaks. Sålænge vi har den arbejdsdag vi har, trættende som den er, med det afsluttende hækkeløb mellem S-togsperroner, stoppesteder, supermarkedshylder og daginstitutionshavelåger, sålænge vil det være meningsløst at forvente at folk i større målestok vil invadere bibliotekerne for at se Julie Andrews Show, Dallas eller TV-teater. Arbejdsdagen forudsætter jo netop total restitution i et kendt, afgrænset og kontrolleret miljø (Hjemmet). TV har netop sit publikum i og med at programmerne er til rådighed i hjemmet, til små penge og fordi vi i vores hverdag har brug for en afslapningsgaranti af TVs type. Sålænge vi har TV skal alternativerne være lige restituerende, fascinerende og garanterende

en forudsigelig gennemsnitsoplevelse. - Vi bruger jo netop TV til at holde verden på afstand, - hvorfor helvede skulle vi så vælge det alternativ der kastede os ud i den én gang til? Præsentationen af bogens "alternativer" bygger på den meget naive opfattelse at vi ser TV for at få nogle informationer, se en bestemt film eller blive klogere.

Alternativet til TV kan først anes den dag vores arbejdsdag ser helt anderledes ud (er mere afslappende og imødekommende overfor vores behov om tryghed og social accept), når transporttiden er reduceret og når vores boliger naturligt bringer os sammen med socialt set ligestillede og helst vores gamle venner. I en sådan hverdag er der brug for medier til at bringe oplevelser og oplysninger. I dag har medierne den omvendte funktion. Hvad angår ideen om at skabe en parallelorganisation til OOA og NOAH, har jeg luftet mine betænkeligheder og også antydnet mulighedsbetingelserne ovenfor.

De mange kritiske bemærkninger må opfattes relativt: Der er næppe mange i Danmark, der kunne have skrevet en bedre bog med den samme brede tilgangsvinkel og perspektivering. For de grupper der selv kan holde dampen oppe under læsningen, rummer den mange relevante informationer og pointer (se f.eks. det yderst instruktive DANMEDIA-diagram s. 57). - Det er afgjort vanskeligt at skrive en bedre bog, men det må ikke lades uforsøgt.

Robin Cheesman, Oluf Danielsen og Anker Brink Lund: Fagre elektroniske verden. Medierne og den ny teknik frem mod år 2000. Viborg 1981, Fremad. 80 s.

Jørgen Poulsen er lektor ved Institut for uddannelse og socialisering, Ålborg Universitetscenter.

LOKAL-TV - 1970'ERNES ERFARINGER I ENGLAND OG DANMARK

Af Bjarne Bo Jensen og Anker Brink Lund

I de kommende tre år skal der i Danmark gennemføres nye forsøg med lokal-TV og nærradio. Sjældent har en forsøgsordning været så lemfældigt forbedret. Myndighederne har intet gjort for at opsamle tidligere erfaringer fra de danske forsøg 1973-77 eller tilsvarende forsøg i udlandet. Og i skrivende stund - kun få uger før tilladelserne til forsøg skal uddeles - hersker der stor usikkerhed om finansiering og forskning omkring lokal-forsøgene. I en sådan kaotisk situation er det opmuntrende, at Ole Prehn på eget initiativ har forsøgt at udrede "lokal-tv-historie som baggrund for de kommende års forsøg, debat og beslutninger." (s. 10).

Kortfattet og overskueligt gennemgår Prehn lokal-TV og kabeludvikling i en række vesteuropæiske lande. Tendensen er klar: De hidtidige forsøg "har været karakteriseret af at være sat i værk uden egentlige folkelige krav, at være kortvarige og uden den fornødne økonomiske fundering og af ikke at være fulgt op med fornyede forsøg eller egentlig følgelovgivning." (s. 47). Men hvad er da drivkræfterne bag ønskerne om lokal-TV?

I bogens hovedafsnit om den engelske og danske udvikling identificerer Prehn en alliance mellem såkaldte "merchenaries", d.v.s. private og offentlige kabel-selskaber, elektronikfabrikanter og medieforbund, og såkaldte "missionaries" bestående af mediearbejdere og politiske interessegrupper. De kommercielle "merchenaries" ønsker primært at bruge lokal-TV som springbræt til indførelse af andre, mere lukrative anvendelser af kabel-teknikken, bl.a. reklame-TV eller abonnements-TV. De idealistiske "missionaries" ser derimod den udvidede adgang til lokale medier som et mål i sig selv eller et middel til at mobilisere lokalbefolkningen. Alliancen viser sig dog ikke holdbar i længden: De kommercielle interesser lukker hurtigt for TV-senderne hvis idealisterne sætter sig på dem. Og idealisternes grundlag er for snævert til at sikre den nødvendige selvfinansiering. Derfor bliver de fleste forsøg opgivet, når den første entusiasme er opbrugt.